

Міхновський, А. Чернявський, прапорщики М. М. Полоз, Ф. О. Салецький, А. В. Певний, В. Потішко, солдати Д. Д. Ровинський та С. Граждан¹⁵.

Перший український військовий з'їзд ухвалив ряд рішень, які мали важливе значення для розвитку національного руху в цілому на Україні та поза її межами. Одночасно він сприяв зростанню національної свідомості військових-українців і відіграв значну роль у розгортанні боротьби за створення українських національних частин.

ПРИМІТКИ:

1. Кедровський В. Українізація в російській армії.//Укр. історик. 1967. № 3—4. С. 56.
2. Солдатенко В. Ф. Становлення української державності і проблема збройних сил (березень 1917 р. — квітень 1918 р.)//Укр. іст. журн. 1992. № 5; Щусь О. М. Всеукраїнські військові з'їзди. К., 1992.
3. Киевская мысль. 1917. 6 мая.
4. Вісті з Української Центральної Ради. 1917. Травень. № 7.
5. Христюк Павло. Замітки і матеріали до історії української революції. 1917—1920 рр. Відень, 1921. Т. 1.
6. Вісті з Української Центральної Ради. 1917. Травень. № 7.
7. Робітничая газета. 1917. 7 травня.
8. Там само.
9. Дорошенко Дмитро. Історія України. 1917—1923 рр. Ужгород, 1923. Т. 1. С. 353.
10. Робітничая газета. 1917. 9 травня.
11. Вісті з Української Центральної Ради. 1917. Травень. № 7.
12. Нова Рада. 1917. 7 травня.
13. Киевская мысль. 1917. 9 мая.
14. Вісті з Української Центральної Ради. 1917. Травень. № 7.
15. Там само.

Т. С. ВІНЦОВСЬКИЙ

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ РАДИ В ОДЕСІ

Після Лютневої революції 1917 року в Росії та створення в березні цього ж року в Києві Центральної Ради, хвиля українського національного руху докотилась і до Одеси. Проявом цього руху було створення різних українських громадських організацій, куди входили люди, які прагнули створення Української держави. Але навесні 1917 року, цей рух ще не набув масового характеру. В цій ситуації дуже важливе значення мало створення 17 квітня Одеської Української Військової Ради¹.

Незабаром, 26 квітня, відбулись установчі збори військової організації регіону, де було затверджено статут, проведено вибори й прийнято назву — «Одеський Український Військовий Кіш», районом діяльності якого визначено Одеський Військовий округ, Чорноморський флот і Румунський фронт. Центральним органом являлась Одеська Військова Рада, яка складалася з делегатів окремих військових частин армії. Головою Ради обрано д-ра І. Луценка².

Роботу великої ваги проводив І. Луценко, керуючи діяльністю Військової Ради. Лікар та громадський діяч, член Центральної Ради та Українського Генерального Військового Комітету, він загинув літом 1919 року на посту військового лікаря під час боїв за залізничну станцію Антоніни на Волині³. Багато в чому допомагав йому і І. Липа, майбутній комісар міста Одеси, міністр релігій, віросповідань, юстиції та охорони здоров'я УНР часів Директорії⁴. Будучи членами української партії соціалістів-самостійників, вони вже в цей час, на відміну від представників інших українських соціалістичних партій, бачили Українську державу незалежною, а не автономною в складі Російської федерації. І робили все, що було в їхніх силах, зокрема, організовували українські військові з'єднання, першим з яких був гайдамацький полк⁵.

Вже з травня 1917 року Українська Військова Рада, в якій великий вплив, як зазначалось вище, мали представники соціалістів-самостійників, поширювала серед війська заклики до солдат-українців залишатися в Одесі, а не йти на фронт. Незважаючи на всі зусилля командування російської армії, в Одесі почали скупчуватися українські військові відділи⁶. Врешті, в червні, це призвело до конфлікту між командуванням російської армії та Військовою Радою. Цей конфлікт мав вирішитися на засіданні Виконавчого Комітету Ради солдатських і робітничих депутатів за участю начальника штабу військового округу ген. Маркса та представників Військової Ради. Від Військової Ради на цьому засіданні виступали Луценко та Гаврилук, які, скориставшись моментом, виголосили вимогу політичних прав для України та право на власні збройні сили⁷.

Разом з розгортанням національно-визвольного руху на території всієї України, стає дедалі вагомішою і позиція Української Військової Ради як в Одесі, так і в регіоні в цілому. Особливо яскраво це проявилось після прийняття 7 листопада 1917 року Центральною Радою III Універсалу, за

яким проголошувалася Українська Народна Республіка. В цей час Виконавчий Комітет Ради робітничих депутатів з обережністю ставиться до можливості активного виступу проти Військової Ради, знаючи, що остання користується великою популярністю в українського населення Одеси⁸.

Навпаки, член Виконавчого Комітету Ради робітничих депутатів Власов був уповноважений заявити, що Виконком прагне об'єднатися з Військовою Радою на ґрунті підтримки заходів військового керівництва в Києві, залишаючи відкритим питання про політичне об'єднання⁹. Ще раніше, в жовтні, Румчерод (виконком депутатів рад Румунського фронту, Чорноморського флоту і Одеської округи) оголосив, що вважає за необхідне в межах Одеського військового округу працювати в контакті на паритетних умовах з Одеською Військовою Радою. Тоді ж, Військова Рада виступає за прискорення формування гайдамацьких куренів в Одеському військовому окрузі¹⁰.

В листопаді 1917 року в Одесі створюється ще один орган влади — Революційний комітет Херсонщини, з яким тісно співпрацювала Військова Рада. Головними положеннями Революційного комітету були наступні: 1) Революційний комітет Херсонщини вважає стару владу скинутою і вимагає створення однорідної революційно-демократичної влади як в центрі, так і на місцях; 2) громадянська війна повинна бути негайно зупинена; 3) в межах Херсонської губернії Революційний комітет буде працювати в тісному контакті та згоді з Українською Центральною Радою; 4) всі розпорядження Генерального секретаріату по Херсонській губернії проводяться через Революційний комітет Херсонщини¹¹. До складу Революційного комітету входило 25 чоловік, з них 2 — від Військової Ради. Одним з них був військовий комісар Одеси полковник В. Р. Поплавко¹².

Слід зазначити, що в тісному контакті з Українською Військовою Радою працювала і Українська Морська Рада. В листопаді 1917 року під головуванням члена Центральної Ради Є. Савченка в приміщенні Військової Ради відбулося зібрання всіх моряків-українців з суден, які стояли на одеському рейді, та морського батальйону. Була обрана Українська Морська Рада в складі 15 осіб. Головою обрано В. Пелишенка (член Центральної Ради), товаришем голови — Харченка, писарем — Дзигору, його помічниками — Іщенко та Короленка, скарбничим — Скибочку¹³.

Негаючи часу матроси-українці при Морській Раді ви-

несли слідууючу резолюцію: ми цілковито приєднуємося до Центральної Ради в Києві та протестуємо проти резолюцій зібрання матросів-неукраїнців про непризнання Центральної Ради, про невідкорення українізації Чорноморського флоту.

Наприкінці осені 1917 року погіршилися відносини між Військовою Радою та революційними органами влади, такими як Румчерод, та Ради робітничих, солдатських та селянських депутатів, через небажання першої втручатися в події на Дону, де відбулося зіткнення військ Каледіна з військами революційного комітету Донського краю. Українська Військова Рада, згідно вказівки з Києва, дотримувалась нейтралітету, наголсшуючи, що всі бажаючі воювати з Каледіним, можуть залишити Україну, але не організованими частинами, за що була піддана нещадній критиці зі сторони ряду партій та організацій, в тому числі частини УСДРП та УПСР¹⁴. Представник Військової Ради Вербицький вказував, що не використані ще всі мирні шляхи для владнання конфлікту на Дону. В цьому його підтримували В. Чеховський — голова місцевого Українського комітету по охороні революції при Центральній Раді і Пальниченко (від УСДРП) на об'єднаному засіданні Рад робітничих, матроських та селянських депутатів від 29 листопада 1917 року¹⁵. Військову Раду підтримала і Морська Рада, яка заборонила всім морякам-українцям приймати участь в каральній експедиції на Донщину.

Незважаючи на вищевказані протиріччя, процес зближення Військової Ради з Радами робітничих та солдатських депутатів продовжувався. 5 грудня 1917 року відбулося об'єднане засідання Рад робітничих, солдатських, матроських та селянських депутатів і Військової Ради, від якої в президії був представлений Вербицький. Головним пунктом на зібранні було питання про злиття Військової та Морської Рад з Радою солдатських депутатів та Радою матроських депутатів¹⁶. Полковник В. Р. Поплавко, вітаючи злиття, виражає побажання, щоб воно відбулося не на словах, а щоб Ради злилися «душою й серцем».

На цьому засіданні за основу об'єднання було взято слідууючий проект: 1) Військова і Морська Рада зливаються з гарнізонною радою солдатських, офіцерських та матроських депутатів і становлять одну раду військових депутатів м. Одеси. 2) Виконавчий комітет Української Військової та Морської Ради зливається з виконавчим комітетом Ради солдатсь-

ких депутатів і становлять один спільний виконавчий комітет військових депутатів м. Одеси. 3) Виконавчий комітет військових депутатів по своїм спеціальним питанням, як, наприклад, національний та, який має відношення до флоту і т. д., створює особливі секції. 4) Рада військових депутатів та виконавчий комітет являються вищим органом всіх військ гарнізону і флоту м. Одеси. 5) Рада військових депутатів та виконавчий комітет являються частиною спільної Ради робітничих, військових, селянських депутатів і є тільки військовою секцією спільної Ради. 6) Склад виконавчого комітету і Ради військових депутатів в теперішньому вигляді є тимчасовим і в найближчий час повинна бути скликана Рада військових депутатів для перевиборів Виконавчого комітету¹⁷. Разом з тим, Вербицький зазначає, що в проекті не вказано про відношення Ради військових депутатів до Центральної Ради, без чого об'єднання неможливе. Він також наполягає, що гарнізон повинен підкорятися Центральній Раді. Така позиція є природною, зважаючи на те, що Військова Рада активно співпрацювала з Губерніальною Радою в Одесі, як органом Центральної Ради в регіоні. Тісними були зв'язки і з самою Центральною Радою, особливо з військовим генеральним секретаріатом. Незабаром після об'єднання Рад, а саме 18 грудня 1917 року, головний начальник Одеського військового округу генерал-майор Єльчанинов підписує наказ № 1853, згідно якого, до опублікування законопроекту про організацію армії Української республіки, комітетом всіх ступенів в українських частинах дати наймення «рада»: 1) ротні ради, 2) полкові ради, 3) дивізійні ради, 4) гарнізонна рада¹⁸.

А вже в січні 1918 року полковник В. Р. Поплавко видає наказ про підпорядкування більшості військових частин, які знаходяться в місті, Військовій Раді. Рада робітничих депутатів відмовляється виконувати цей наказ, але процес реформування вже йде. Зрештою, 14 січня влада в Одесі перейшла до рук більшовиків у вигляді крайової Ради народних комісарів і на цьому закінчила діяльність Одеської Української Військової Ради. Причиною цього було декілька моментів, серед яких можна назвати, з однієї сторони, організаційну та військову міць Рад робітничих, селянських та солдатських депутатів, а з другої — недостатньо продумана політика Військової Ради в стосунках з іншими органами влади.

ПРИМІТКИ:

1. Хроніка революційних подій в Одесі. Період боротьби за встановлення Радянської влади (лютий 1917 — січень 1918 рр.). Одеса, 1958. С. 80.
2. Дорошенко Д. Історія України, 1917—1923. Т. 1. Б. м., б. р. С. 63.
3. Енциклопедія українознавства. Т. 4. Львів, 1994. С. 1386.
4. Одесский вестник. 1996. 30 апреля. № 84.
5. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917—1918. Львів, 1994. С. 124.
6. Там само.
7. Там само. С. 125.
8. Державний архів Одеської області (далі — ДАОО). Ф. Р. 3829. Оп. 1. Спр. 138. Арк. 65.
9. ДАОО. Ф. Р. 3829. Оп. 1. Спр. 138. Арк. 65.
10. Хроніка революційних подій в Одесі. Період боротьби за встановлення Радянської влади (лютий 1917 — січень 1918 рр.). Одеса, 1958. С. 113.
11. ДАОО. Ф. Р. 3829. Оп. 1. Спр. 110. Арк. 16.
12. ДАОО. Ф. Р. 3829. Оп. 1. Спр. 110. Арк. 14.
13. ДАОО. Ф. Р. 3829. Оп. 1. Спр. 110. Арк. 15.
14. ДАОО. Ф. Р. 3829. Оп. 1. Спр. 126^б. Арк. 28.
15. ДАОО. Ф. Р. 3829. Оп. 1. Спр. 126^б. Арк. 30, 31.
16. Хроніка революційних подій в Одесі. Період боротьби за встановлення Радянської влади (лютий 1917 — січень 1918 рр.). Одеса, 1958. С. 145.
17. ДАОО. Ф. Р. 3829. Оп. 1. Спр. 126^б. Арк. 32.
18. ДАОО. Ф. Р. 3829. Оп. 1. Спр. 100^а. Арк. 131.

Н. В. АГАФОНОВА

ОСНОВНІ АКЦЕНТИ В ОСВІТНІЙ ПОЛІТИЦІ ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ (на архівних матеріалах)

Встановлення українськими партіями влади Директорії відбувалося за активної участі представників організованого освітнього руху, правове становище яких за гетьманату часто нагадувало становище часів імперії: переслідування, звільнення, арешти, що були прямим свідченням перемоги антиукраїнського фронту, учасники якого запобігали, навіть, до практики фізичного винищення ідейних опонентів. Так, в ніч на 31 липня 1918 року від руки вбивці загинув І. Стещенко — міністр освіти УНР¹. Мотиви вбивства ілюструє «вітальний лист» надісланий «захисниками» російської школи до міністерства освіти на адресу Синявського, Дорошкевича та ін.: «Прохвосты-мазепинцы, еще так недавно лизавшие зад русскому правительству, задумали уничтожить русскую школу в Малороссии. Но помните, прохвосты-